

3. Bygninger og anlegg

3.5.5 Takrenner og beslag

Informasjonsbladet er utgitt i samarbeid mellom Norsk Kulturarv og Riksantikvaren. Bladet inngår både i Norsk Kulturarv håndbok om vedlikehold av trehus og i Riksantikvarens informasjon om kulturminner. En betydelig økonomisk bidragsyter til arbeidet har vært American Express Filantropiske Fond.

Bladet er utarbeidet av Jens Treider.

Utgitt: august 1996

Nytt opplag: 2004.

Nytt opplag: 2008.

Trykk: DMT kommunikasjon AS

Nye takrenner og nedløp av sink kan skreddersys av blikkenslageren slik at de passer til bygningen. Defîne, stramme «knekkene» som var på de gamle nedløpene er kopiert.

Foto: H. Ibenholt, Riksantikvaren.

Generelt

Takrenner og nedløpsrør har vært i bruk i flere hundre år, men på vanlige hus er det først de siste hundre årene at takrenner er blitt alminnelig. Det er innarbeidet tradisjoner både når det gjelder utforming og materialbruk.

Ødelagte renner eller beslag vil gi store fuktpåkjenninger på konsentrerte deler av huset og gir fort skader. En ødelagt takrenne er mye verre enn ingen takrenne. Utkast rett fra takrennen krever gjennomtenkt løsning på bakken, da dette ofte vil gi mye sprut på veggene.

Særlig på uthus og små hus er det fortsatt vanlig å ikke ha takrenner.

Materialer

Takrenner lages av galvanisert stål, sink, kobber, aluminium eller av tre. De festes med metallkroker. Det finnes også takrenner av plast og plastbelagt stål i handelen.

Beslag er i dag ofte å få som ferdigbukkede plater i plastlakkert stål. Bly, sink eller kobber er de tradisjonelle metaller for beslag og bør

brukes på gamle bygninger. Dette er materialer som er lettere å forme og derfor mulig å tilpasse enhver bygning. Beslagene kan enten stå ubehandlet eller de kan males.

Takrenner og beslag av plast eller plastlakkert stål må unngås på bevaringsverdige og fredede hus. Materialene er ferdige elementer som er laget for standardbygninger. De er stive og vanskelige å tilpasse. Plast eldes på en lite tiltalende måte og er ofte ikke mulig å vedlikeholde.

Skader og skadeårsaker

Issprengning i renner og nedløp skyldes at sne smelter på taket. Smeltevannet renner under sneen og fryser ute ved raftet, i takrenner og nedløpsrør og kan sprengte disse i stykker. Årsaken til at sneen smelter ett sted på taket og fryser lenger ned, kan være lokal soloppvarming på deler av taket, mens takrenne og nedløpsrør ligger i skygge, eller at huset har varmt loftsrom og det ikke er tilstrekkelig lufting mellom det varme rommet og takflaten.

Man bør få profesjonell hjelp til å vurdere hvordan man kan få et varmt tak kaldt. Takflaten kan «avkjøles» ved at himlingen i loftsrommet isoleres bedre eller ved at takflaten løftes noe, slik at det blir lufting mellom tekking og undertak. Dette er et omfattende tiltak som også vil forandre bygningens proporsjoner: taket blir tykkere og virker tyngre. Dette blir spesielt synlig ved vindskier og ved forkanten av takflaten.

Issprengning kan også forekomme hvis nedløpsrørene føres ned i bakken. Slike nedløp er vanskelig å kontrollere og kan lett være frosne vår og vinter. Selv om snøen på taket smelter, vil det ofte være kuldegrader i bakken. Bruk nedløpsrør med utkast på terreng.

RIKSANTIKVARENS INFORMASJON OM KULTURMINNER

Riksantikvaren, Dronningens gt. 13, Postboks 8196 Dep. 0034 Oslo

Tlf. 22 94 04 00. Telefax 22 94 04 04.

e-post: riksantikvaren@ra.no. Internett: www.riksantikvaren.no

3.5.5

Galvanisk korrosjon forekommer mellom ulike metaller. Direkte kontakt eller avrenning fra et edlere metall vil tære på et uedlere. Av de vanlige tekkematerialene er kobber det edleste, deretter følger bly, jern, sink og til slutt aluminium. Kobber vil altså tære på jern. Av og til er direkte kontakt mellom metaller uunngåelig. Da er ofte et mellomlegg av bly en god beskyttelse. Selvom bly riktignok ligger midt i spenningsrekken og altså er edlere enn både jern og sink, blir blyoverflaten fort dekket av et passivt oksidbelegg som hindrer galvanisk korrosjon.

Korrosjon eller rust vil med tiden oppstå på beslag og i renner av metall. Korrosjonshastigheten er avhengig av både temperatur, fuktighet og evt. luftforurensninger. Blir det stående vann i renner og på beslag, korroderer de fortere. Sink, og dermed også galvanisert/ varmforsinket stål, er mer utsatt for korrosjon enn kobber. Sink korroderer 2-3 ganger så fort som kobber, og spesielt i kystmiljø er sink utsatt, hvis det ikke males.

Forebyggende tiltak

Rens takrennene hver vår og etter løvfallet om høsten. Kontroller at renner og beslag er i riktig stilling og at alle fester er solide og i orden. Påse at det ikke er groper i beslag slik at vann blir stående. Små vanndammer fører til at beslaget korroderer langt fortere.

Det er viktig å få takvannet ledet bort fra huset. Bruk gjerne sesongbetonte hjelperenner vår og høst. (Unngå svarte plastslanger!) Nedløpsrør må ikke tilkobles husets drengsledninger rundt fundamentene.

Ta av og til en runde rundt huset i regnvær og kontroller hvordan renner og nedløp fungerer.

Maling

Det er tradisjon både for malte og umalte takrenner og beslag. Maling blir brukt både av estetiske hensyn og for å beskytte metallet mot korrosjon. I utsatte områder langs kysten er det ikke uvanlig å male ned takrenner og i tappstykkets bend. Det er først og fremst sink som males.

Sink som er malt fra før: Overflaten skrapes, stålborstes og feies ren. Det er bare los maling som skal fjernes. Deretter vaskes med salmiakkvann og skylles med rent vann, dette kan evt. gjøres med forsiktig bruk av høytrykksspyler. Tilslutt males med linoljemaling.

Sink som ikke er malt fra før: Ny sink er fet og glatt og malingen fester dårlig. Man kan la sinken stå ubehandlet et års tid. Da blir overflaten mattere og malingen får bedre heft. Før maling, børstes overflaten med en stiv kost, vaskes med salmiakkvann og skylles. Hvis man ikke kan vente med malerarbeidet, må sinkoverflaten avfettes og etsgrunnes før den males med en dekkende linoljemaling.

Galvanisert stål behandles på samme måten som sink.

Reparasjon og utskifting

Ødelagte deler må skiftes ut. Hvis renner og nedløp ellers er i god stand, kan lokale skader repareres fagmessig av blikkenslager. Provisoriske løsninger med fugernasser o.l. må unngås.

Skift både takrenne og nedløp hvis flere deler er ødelagt eller har kort levetid igjen. Spesiellagete utkast må beholdes i bruk eller merkes, lagres og benyttes som mal for kopiering.

Nedløpsrør har langsgående skjøter. Disse skal monteres vendt utover så de er lett synlige og lette å kontrollere. Ved eventuell frostsprengning av rorene, er det skjøten som åpner seg.

Påse at takrennen har fall mot nedløp, 2-5 mm fall pr. m. renne anbefales. Nåværende og mulige fremtidige setninger i bygningen må tas i betraktning når man planlegger hvor mye fall rennene skal ha og hvor nedløpene skal plasseres. Avstanden mellom rennekrokkene tilpasses sperrene. Rennekrokkene kan med fordel ha overliggende stag, særlig der rennen kan ødelegges av ras fra taket. Da bør man samtidig vurdere å senke takrennen noe.

Dimensjonene på takrenne og nedløp må avpasses takflatene som skal avvannes. Bruk heller noe større dimensjoner enn strengt nødvendig, på renner og nedløp hvor ising er et problem. Små dimensjoner iser raskere enn større. Nedløp fra soloppvarmete takflater bør om mulig monteres på solsiden og ikke i skyggen.

Beslagsarbeid er krevende fagarbeid som bør overlates til gode håndverkere.

Bygninger uten takrenner

Det er ingen grunn til å montere takrenner hvis bygningen hittil har klart seg bra uten. Vurdér uansett hver tak- og veggflate for seg, det er ikke nødvendig å montere renner på alle takflater. Halvvalmer, karnapper og arker er små flater som samler lite regn og hvor det også er vanskelig å få til et ryddig og diskiré nedløp.

Litteratur

Norges byggforskningsinstitutt,

Byggforskserien

520.415 *Beslag mot nedbør*, 1986.

725.722 *Skader på takbeslag*.

Årsaker og utbedring, 1986.

Drange, T, H.O. Aanesen, J. Brønne:

Gamle trehus, Oslo 1993.

Gundersen A. og D. Kjersmo:

Utvendig malerarbeid. Oslo 1993.

Gode råd om tak på eldre hus,

Fortidsminneforeningen 1990.